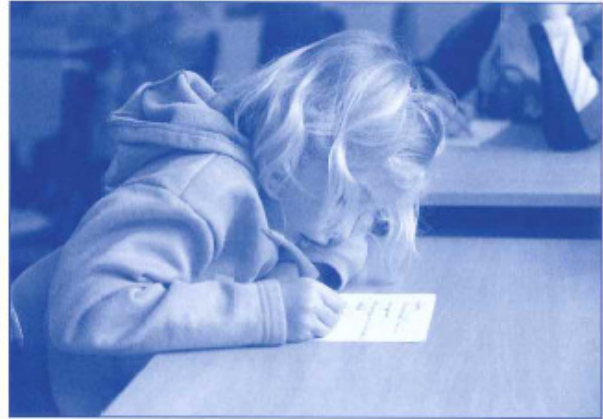

Persoonskenmerken en leereigenschappen

Minstens zo belangrijk als de basis- en ontwikkelingsgegevens zijn uw indrukken met betrekking tot de persoon van de kleuter en de wijze waarop hij met informatie omgaat. We noemen in dit verband de meest opvallende kenmerken die u bij een kleuter kunt waarnemen en die indicatief zijn voor een ontwikkelingsvoorsprong. Het apart noemen van deze kenmerken is in feite een kunstgreep. In de praktijk zijn ze sterk met elkaar verweven en ziet u meestal een combinatie.

1. Taalontwikkeling

Wat bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong meestal direct in het oog springt is hun enorme taalvaardigheid. Eigenlijk is dit al heel goed zichtbaar in de peuterperiode. Hun vaardigheid met taal uit zich in de grote woordenschat, het praten in goed gevormde zinnen en het vermogen om door middel van taal duidelijk te maken wat hen bezig houdt. Daarmee kunnen ze het u soms behoorlijk lastig maken. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer ze een uitspraak van u bewust heel letterlijk opnemen om op die manier de situatie naar

hun hand te zetten. Het hebben van een grote woordenschat en een goede zinsopbouw hoeft op zichzelf nog geen uiting te zijn van (hoog)begaafdheid. Het kan ook een afspiegeling zijn van het gezin waarin het kind is opgegroeid. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen vaak meer. Zij kunnen al een beetje spelen met taal, beleven plezier aan het doorzien van woordspelingen en gebruiken het in relatie met oncerstaande kenmerken. Een voorbeeld is het meisje dat naast haar moeder in het vliegtuig zit. Zij zit bij het raam en kijkt naar de zee onder hen. "I see water", zegt ze. Direct daarna zegt ze lachend: "sea-water!"

2. Intense betrokkenheid

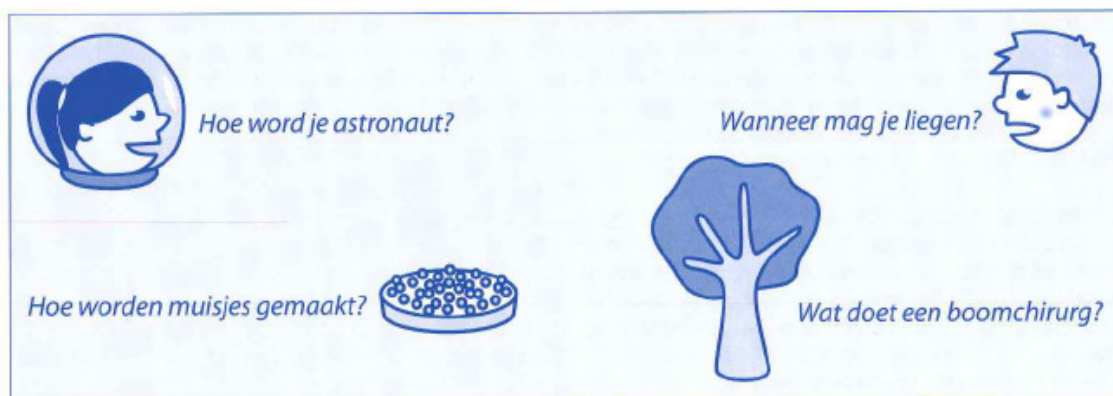
Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong leggen een tomeloze energie en doorzettingsvermogen aan de dag. Geholpen door hun fantasie en verbeeldingskracht bedenken ze vaak zelf allerlei varianten bij hun activiteit. Op die manier blijft de uitdaging aanwezig en draagt het resultaat op een positieve manier bij aan hun competentiegevoel. Een grote mate van betrokkenheid is immers een belangrijke voorwaarde voor ontwikkeling, mits de uitvoering ervan voldoende cognitieve inspanning vereist. Dat is vooral het geval bij zelfgekozen activiteiten of activiteiten waarbij ze een grote inbreng kunnen hebben.

3. Diep denken

Een volgend kenmerk van deze kinderen is het vermogen om zich te verplaatsen in anderen, ook wel empathisch vermogen genoemd. Hun cognitieve ontwikkeling stelt ze al vroeg in staat om zich in andere situaties te verplaatsen en daarop te reflecteren. Ze zijn zorgzaam en gevoelig voor signalen die erop duiden dat een ander iets nodig heeft, of dat de leraar hun hulp goed kan gebruiken. Soms strekt deze betrokkenheid zich verder uit dan de situatie uit het hier en nu. Via het jeugdjournaal worden geconfronteerd met slachtoffers van hongersnood, ernstige voorbeelden van milieuverontreiniging. Dat leidt tot vragen als: Wat gebeurt er als je dood gaat? Waarom is er oorlog? Zij kunnen dan zo met de situatie begaan zijn, er zo diep over doorddenken, dat ze er door worden overspoeld en daardoor angstig raken.

4. Kennishonger

De enorme honger naar kennis die deze kinderen etaleren blijkt onder andere uit hun brede interesses die veel verder gaan dan die van hun leeftijdsgenoten. Voorbeelden van deze interesses zijn: alles willen weten over het beroep van kinderarts, de prehistorie, auto's en vliegtuigen, atlanten, techniek, vulkanisme, enzovoorts. Ze zijn steeds op zoek naar het nieuwe. Wat deze kinderen opsteken gaat verder dan het verwerven van kennis. Ze begrijpen het ook en kunnen het ook toepassen. Een voorbeeld is het meisje van net vijf jaar dat niet alleen de namen van verschillende bomen kent, maar ook kan vertellen hoe bomen aan voedsel komen, uit welke onderdelen ze bestaan, en dat een boom belangrijk is voor de productie van zuurstof. Dingen onderzoeken, vermoedens toetsen en verrassende ontdekkingen doen is wat deze kinderen typeert. Ouders en leraren bestoken ze met waarom- vragen en hoe- vragen. Ze laten zich daarbij niet zo maar met een kluitje het riet in sturen. Geholpen door hun uitzonderlijk goede taalvaardigheid blijven ze doorvragen, net zolang tot het antwoord bevredigend is. En als het nou alleen maar vragen waren die met een simpel antwoord konden worden afgedaan, maar nee, het zijn ook nog vragen waar een heel verhaal aan vast zit en waar we zelf ook meestal geen pasklaar antwoord op hebben. Meestal heeft ons antwoord weer een volgende vraag tot gevolg.

5. Logisch denken

Zoals we hierboven al aanduiden, zijn kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in staat tot meer dan het onthouden van informatie. Zij kunnen hun kennis ook toepassen, het verbinden met andere kennis waardoor een dieper begrip ontstaat. Een voorbeeld hiervan is het jongetje dat net vijf jaar is. Hij zit ach-

terin de auto (zelf kondigde hij bij het instappen aan dat hij rechts achterin gaat zitten). Tijdens het rijden kijkt hij naar de huizen aan zijn rechterkant. Op een bepaald ogenblik valt zijn oog op de huisnummers. Al gauw heeft hij in de gaten dat er in de opeenvolging daarvan steeds een nummer wordt overgeslagen. Hij leest ze op: "6-8-10-12-14-16-18, enzovoort". Hij roept: "Oh, dan staan de 13, 15 en 17 aan de andere kant" en hij kijkt naar de huizenrij links en glimlacht.

6. Fantasie, creativiteit

Slimme kleuters beschikken over het vermogen om min of meer abstracte kennis zelf betekenisvol te maken. Door zelf toepassingen te bedenken wordt een abstract gegeven concreet gemaakt. Dit zien we bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van een begrip als 'halve' en 'kwart' bij een meisje van ruim vier jaar. Zij heeft een koek gekregen en zegt tegen haar moeder dat ze die samen met haar wil opeten. "Ieder een halve", klinkt het. Daarna breekt ze de koek in tweeën. Niet zomaar, maar heel precies. De twee helften legt ze op elkaar om zo te controleren of het ook echt eerlijk is verdeeld. Als er dan twee kinderen bijkomen die ook een stuk willen, zegt ze: "Dan krijgt ieder een kwart". Vervolgens verdeelt ze de twee halven in twee gelijke delen. In dit voorbeeld is niet alleen sprake van vindingrijkheid, maar ook van logisch denken. In hun spel laten kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zien dat ze gemakkelijk allerlei spelideeën oproepen. Hun fantasie en creativiteit stellen hen in staat om van niets iets te maken. Omdat ze vaak al een plan hebben over het verloop van het spel nemen ze gemakkelijk de leiding. Dat wordt door anderen wel eens als bazig ervaren.

7. Symboolverkenning: Lezen en rekenen

De vroege leeftijd waarop kleuters al kunnen lezen is een van de meest genoemde signalen van een snelle ontwikkeling die ouders noemen als ze vermoeden dat hun kind (hoog)begaafd is. Letters en cijfers schrikken deze kinderen niet af. Integendeel, ze voelen zich ertoe aangetrokken. Het achterhalen van de betekenis van deze abstracte symbolen doen ze vrijwel geheel op eigen kracht en spelenderwijs. Het hoeft ze niet aangereikt te worden, het komt van binnenuit. Vaak kunnen ze al lezen bij de start in groep 1. In de wereld om hen heen ontdekken ze talloze voorbeelden die uitdagen tot het maken van sommetjes. In hun hoofd. Dat wel, want schrijven is veelal nog te moeilijk.

8. Sterk geheugen

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong beschikken over een ijzersterk geheugen. Dat komt door de manier waarop ze informatie opslaan. Niet als losse delen, maar in samenhang met andere informatie. Op die manier creëren ze een netwerk in hun brein. Daardoor hebben ze op verschillende manieren toegang tot de informatie. Ouders drukken hun verbazing wel eens uit door het geheugen van hun (hoog)begaafde kind te vergelijken met een harde schijf. Neem het voorbeeld van het jongetje van net vier jaar. Hij zit nog maar een blauwe maandag in groep 1 en weet al ras de meeste namen van de kinderen. Enige tijd later blijkt dat hij ook de verjaardagen van de kinderen heeft onthouden. Van zijn oma heeft hij een zakagenda gekregen. Aan de juf vraagt hij of ze de verjaardagen van de klasgenoten daar in wil opschrijven. Datzelfde jongetje blijkt een voorliefde voor auto's te hebben. Zijn kennis van automerken beperkt zich niet tot de tien meest voorkomende merken, maar spreidt zich uit tot vele tientallen. Al snel blijkt dat hij een feilloos systeem heeft ontwikkeld van kritische kenmerken waarmee deze auto's vlot zijn te herkennen en van elkaar te onderscheiden. Hij gebruikt daarvoor de emblemen. Van 'elke' auto weet hij ook waar die staan (bijvoorbeeld op de motorkap of op de velgen). Behalve de symbolen benut hij ook typische vormkenmerken. Dat gaat zo ver dat een slechts gedeeltelijk zichtbaar zijruitje voldoende is om te bepalen om wat voor auto het gaat. Omstanders zijn op zo'n moment met stomheid geslagen.

9. Vroeg in staat tot samenspel

Kleuters die zich in cognitief opzicht sneller ontwikkelen dan hun leeftijdsgenoten kunnen ook in sociaal-emotioneel opzicht verder zijn. Ze zijn vroeger in staat om onderscheid te maken tussen fantasie en werkelijkheid. Ze weten wat echt is en wat niet, en nemen dat over in hun spel. Dingen die niet echt zijn kunnen niet. Het belang van de werkelijkheid is ook waar te nemen in het samenspel: het spel moet volgens de regels gespeeld worden. Regelgebonden spellen zijn daarom al vroeg mogelijk. Deze kleuters zijn al op jonge leeftijd in staat om zich te verplaatsen in anderen en rekening te houden met hun behoeften en wensen. Dit vermogen is ook te zien in de manier waarop de kleuter oplossingen bedenkt voor ruzies, een troostend gebaar maakt naar een ander kind dat verdrietig is of een andere vorm van hulpvaardig gedrag demonstreert. De sociale competentie van de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong uit zich met name ook in zijn vriendschapsverwachtingen. Gemaakte afspraken hebben voor hun vaak een hogere geldigheidswaarde dan voor de meeste leeftijdsgenoten. Bij de meeste kleuters wisselen de vriendschappen sterk en is de regel 'afpraak is afspraak' nog niet zo belangrijk. Dat komt later pas.

In de praktijk zijn er verschillende kenmerkenlijsten in omloop. Het gevaar van dergelijke lijsten is dat de verschillende eigenschappen niet of in onvoldoende mate in onderlinge samenhang worden benut. Het gaat, net als bij de interpretatie van het individuele ontwikkelingsprofiel, om het totaalbeeld. Bovendien mag de herkenning van signalen niet worden opgevat als het stellen van een diagnose.

Signalering van een ontwikkelingsvoorsprong is niet meer en niet minder dan het gericht verzamelen van uitingen die wijzen in die richting. Hoe meer persoonskenmerken en leereigenschappen in onderlinge samenhang aanwezig zijn en hoe sterker dit het geval is, des te groter de kans dat er wel eens sprake zou kunnen zijn van een ontwikkelingsvoorsprong. Als hulpmiddel bij het signaleren kunt u de onderstaande kenmerkenlijst gebruiken (zie ook Bijlage 3).

	1	2	3	4	5
Persoonskenmerken en leereigenschappen					
<i>Taalontwikkeling:</i> Heeft een opvallend goede taalontwikkeling/ruime woordenschat.					
<i>Betrokkenheid:</i> Is intens betrokken bij activiteiten die passen bij zijn mogelijkheden.					
<i>Diep denken:</i> Denkt diep na over gebeurtenissen.					
<i>Honger naar kennis:</i> Is nieuwsgierig, stelt vragen, uitgesproken interesses.					
<i>Logisch denken:</i> Kan goed logisch denken, ziet relaties, verbanden, grotere patronen, doet al vroeg (denk)spelletjes voor oudere kinderen.					
<i>Fantasie/creativiteit:</i> Is vindingrijk/bedenkt creatieve oplossingen, bijvoorbeeld in spel.					
<i>Symboolverkenning:</i> Is eerder toe aan intellectuele vaardigheden als: tijdsoriëntatie, lezen, getallen/hoeveelheden.					
<i>Geheugen:</i> Heeft een opvallend goed geheugen.					
<i>Samenspel:</i> Vroeg in staat tot samenspel.					

Hoe hoger de waarde is die u aan een uitspraak toekent, des te sterker geldt de uitspraak voor de leerling. U kunt desgewenst zelf nog enkele eigenschappen en kenmerken toevoegen.